

Kontrollkäik AS Hoolekandeteenused Kodijärve Kodusse

(1) Õiguskantsleri nõunikud kontrollisid 10.06.2013 etteteatamata AS Hoolekandeteenused Kodijärve Kodu (edaspidi *Kodijärve Kodu*).

Kodijärve Kodu on AS-le Hoolekandeteenused kuuluv ööpäevaringset erihooldusteenust osutav asutus.

Kontrollkäigu kestel kontrolliti ööpäevaringse erihooldusteenuse osutamist viies peremajas ning mõisahoones. Kontrollkäigu ajal osutas Kodijärve Kodu ööpäevaringset erihooldusteenust 69 inimesele.

Õiguskantsler Kodijärve Kodu varasemalt kontrollinud ei olnud.

(2) Õiguskantsler kontrollis, täites ühtlasi piinamise ning muu julma, ebainimliku või inimväärikust alandava kohtlemise ja karistamise vastase konventsiooni fakultatiivse protokolli artiklis 3 sätestatud riigi ennetusasutuse funktsiooni, kas külastatud asutuses on tagatud isikute põhiõigused ja -vabadused.

(3) Kontrollkäigu raames külastasid õiguskantsleri nõunikud Kodijärve Kodu ruume ning vestlesid ringkäigu ajal asutuse töötajatega. Õiguskantsleri nõunikud pöörasid kõrgendatud tähelepanu ööpäevaringsel erihooldusteenusel viibivate isikute vabaduspõhiõiguse tagamisele, eraldamise korraldusele ja turvalisuse tagamisele.

(4) Õiguskantsleri seisukoht

Kontrollkäigul tuvastas õiguskantsler Kodijärve Kodus järgnevad probleemid:

- eraldusruumi kasutati kliendi magamistoana (p 4.1);
- öisel ajal ei pruugi klientide turvalisus olla piisavalt tagatud (p 4.2).

(4.1) Eraldusruumi eesmärgipärane kasutamine

Ringkäigul nähtus, et Kodijärve Kodus on esimeses majas olemas küll eraldusruum, kuid seda kasutatakse kliendi magamistoana. Ruumil oli ees suure kiletatud klaasavaga uks, mille kaudu sai koridorist jälgida ruumis toimuvat. Ruumis oli voodi, laud, riidekapp ja väike kapike. Akna ees oli ruloo. Kodijärve Kodu juhataja selgitas, et kliendi eraldamist eraldusruumi ei ole seni vaja läinud ning ohuolukorrad lahendatakse kliendi oma tuppa suunamisega. Eraldamise vajaduse tekkimisel eemaldatakse eraldusruumist ohtlikud esemed.

Õiguskantsleri hinnangul on Kodijärve Kodus ainsa eraldusruumi muul otstarbel kasutamine probleemne. Järgnevalt selgitab õiguskantsler, miks ta selles probleemi näeb.

Sotsiaalhoolekande seaduse (edaspidi SHS) § 20² järgi võib ööpäevaringse erihooldusteenuse osutaja kasutada isiku suhtes vabaduse piiranguna ainult eraldamist. Nähtuvalt SHS § 20² lg-st 4 on isiku teistest eraldamine lubatud ainult siis, kui on olemas isikust tulenev otsene oht isiku enda või teise isiku elule, kehalisele puutumatusele või füüsilisele vabadusele ja täidetud on muud eraldamise lubatavuse tingimused. Seega on eraldamine lubatud nii inimese enda kui ka teiste inimeste kaitseks. Põhiseaduse (edaspidi PS) § 13 järgi on igal isikul õigus riigi ja seaduse kaitsele. Nimetatud üldine kaitsepõhiõigus koostoimes PS §-st 20

tuleneva vabadusõigusega sisaldab mõtet, et isiku vabaduse võtmine toimub üksnes seaduses ettenähtud alusel ja korras.

Ohjeldusmeetmena eraldamise rakendamine on väga intensiivne PS §-st 20 tuleneva vabadusõiguse riive, mille rakendamisel on kõrgendatud piinava, julma või väärikut alandava kohtlemise oht. Seepärast võib eraldamist kohaldada seadusest tulenevatel alustel ja korras üksnes eraldusruumis.¹

SHS § 11⁴⁹ lg 2 p 2 järgi on teenuse osutaja kohustatud tagama ööpäevaringsel erihoidusteenusel viibiva isiku turvalisuse. Teatud olukordades võib eraldusruumi kasutamine seadusandja hinnangul olla ainus lubatud meede klientide turvalisuse tagamiseks. Nimelt on seadusandja ette näinud, et ainult SHS § 20² lg 4 loetletud asjaolude koosesinemisel võib teenuse osutaja klientide turvalisuse tagamiseks kasutada eraldamist. Seejuures võib isiku teistest klientidest eraldada vaid selleks ette nähtud nõuetekohaselt sisustatud ruumi. Seega olukorras, kus teenuse osutajal puudub nõuetekohane eraldusruum, ei ole lubatud kliendi liikumisvabadust eraldamise teel piirata.

Õiguskantsler on seisukohal, et Kodijärve Kodu peaks eraldusruumi kasutama ainult eraldamise eesmärgil, kuna teiste ohjeldusmeetmete² rakendamise võimalus tal puudub. Eraldusruumi kättesaadavus peab olema tagatud igal ajal, kuna kliendi eraldamise vajadus võib tekkida ootamatult. Vastasel juhul võib olla vajalik kliendi eraldamine selleks mitte kohandatud ruumi, kus võib tekkida lubamatu oht kliendi elule ja tervisele.³ Tavakasutuses oleva eraldusruumi kiire kohandamine eraldamise läbiviimiseks ei pruugi aga igal ajahetkel võimalik olla.⁴ Seepärast ei saagi pidada lubatavaks eraldusruumi kasutamist kliendi magamistoana.⁵

Tulenevalt eeltoodust teeb õiguskantsler AS-le Hoolekandeteenused ettepaneku **tagada Kodijärve Kodus eraldusruumi eesmärgipärane ja nõuetekohane kasutamine.**

(4.2) Klientide turvalisus öisel ajal

Töötajate selgituste kohaselt on öisel ajal Kodijärve Kodu kuue maja kohta sõltuvalt graafikust töö 2 või 3 töötajat. Igas majas on videovalve, mis võimaldab jälgida majade elutoas ja koridorides toimuvat. Kõikides majades on võimalik näha teistes majades toimuvat videokaamerate kaudu. Videovalve välisterritooriumil puudub. Selgituste kohaselt käivad öisel ajal töö 1 olevad tegevusjuhendajad majades ringkäigul vastavalt vajadusele ning õhtul aitavad kõikides majades klientidel õhtuseid toiminguid teha.

¹ Nõuded erihoidukande teenuse osutaja eraldusruumile on välja toodud sotsiaalministri 30.06.2009 vastu võetud määruses nr 58 „Tervisekaitse nõuded erihoidusteenusele ja eraldusruumile. Nimetatud määruse § 7 lg 1 järgi peab ööpäevaringse erihoidusteenuse osutajal olema eraldusruum, mis on turvaline, ohutu, valgustatud, nõuetekohase temperatuuriga ja sobiva sisustusega, mis ei võimalda tekitada vigastusi. Vastavat nõuet rakendatakse määruse § 12 järgi kõikide erihoidukandeteenuse osutajate suhtes alates 01.01.2012.

² Psühhiaatrilise abi seaduse § 14 lg 2 järgi on ohjeldusmeetmeteks füüsiline ohjeldamine, ohjeldamine ravimite abil, mehaaniline ohjeldamine ning eraldusruumi paigutamine.

³ Piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise Euroopa komitee (CPT) on korduvalt rõhutanud vajadust eraldada isik selleks kohandatud ruumi. Vt CPT 16. üldaruanne (CPT/Inf (2006) 35), p 48. Kättesaadav aadressil: <http://www.cpt.coe.int/en/annual/rep-16.pdf>.

⁴ Nt öisel ajal magab eraldusruumiks ettenähtud toas teine klient, ruumis asuvad liiga rasked ohtlikud esemed, puudub piisav personal ohtliku isiku jälgimiseks ning ruumi kohandamiseks samaaegselt, jms.

⁵ Lisaks tekib küsimus, mis saab eraldamise ajal tavaolukorras eraldusruumis elavast kliendist.

Ööpäevaringse erihooldusteenuse osutaja kohustuste hulka kuuluvad teenusel viibiva isiku turvalisuse tagamine, tema abistamine enese eest hoolitsemisel, hooldamine ja mitmed muud tegevused, mis on vajalikud ööpäevaringse erihooldusteenuse eesmärgi saavutamiseks (SHS § 11⁴⁹ lg 1 ja 2). Nimetatud tegevused, sh öisel ajal, on vajalikud muu hulgas selleks, et tagada teenusel viibivate isikute õigus elule ja tervisele ning õigus inimväärsel elule.

Viidatud tegevusi võivad vahetult osutada vaid nõuetele vastavad tegevusjuhendajad (SHS § 11³⁴ lg 1, 2 ja 4). Kuna erihooldekandeteenuse sisuks olevaid tegevusi võib kehtiva õiguse järgi vahetult osutada vaid tegevusjuhendaja, sõltub piisaval arvul tegevusjuhendajate olemasolust ja nende tegevustest otseselt ööpäevaringsel erihooldusteenusel viibivate isikute ohutus ja heaolu. Ööpäevaringse erihooldusteenuse osutamisel peab SHS § 11⁵³ lg 1 järgi tagama 20 teenusel viibiva isiku kohta ööpäevaringselt vähemalt ühe tegevusjuhendaja kohalolu ning päevasel ja öhtusel ajal veel ühe tegevusjuhendaja olemasolu. Nimetatud tegevusjuhendajate arvulise nõude üheks eesmärgiks on tagada piisav personal teenusel viibijate turvalisuse tagamiseks.

Võttes arvesse asjaolu, et igas majas ei ole öisel ajal tagatud kohapeal töötaja olemasolu, tekkis õiguskantsleril kahtlus, kas kõikides majades on selliselt tagatud teenusel viibivate isikute turvalisus. Täpsemalt tekitas küsimusi see, kuidas saavad tegevusjuhendajad kindla regulaarsusega ringkäike tegemata märgata magamistoas viibiva isiku abivajadust (mh puudusid häirenupud) ja talle õigeaegselt abi pakkuda, et ohtu ei satuks teenust saava isiku elu või tervis.

Eelnevast tulenevalt soovitab õiguskantsler tungivalt AS-l Hoolekandeteenused kaaluda, kas Kodijärve Kodus on kahe tegevusjuhendaja, videokaamerate ja vastavalt vajadusele tehtavate ringkäikude abil piisavalt tagatud kõigi ööpäevaringsel erihooldusteenusel viibivate isikute abivajaduse õigeaegne märkamine ning neile kiire ja asjakohase abi pakkumine.

(5) Kokkuvõte

Õiguskantsler teeb kontrollkäigu tulemusel isikute põhiõiguste ja –vabaduste efektiivsemaks kaitseks AS-le Hoolekandeteenused ettepaneku:

- kasutada Kodijärve Kodu eraldusruumi üksnes eraldamise eesmärgil.

Lisaks teeb õiguskantsler soovitusi:

- kaaluda, kas Kodijärve Kodus on kahe tegevusjuhendaja, videokaamerate ja ringkäikude abil piisavalt tagatud kõigi ööpäevaringsel erihooldusteenusel viibivate isikute abivajaduse õigeaegne märkamine ning neile kiire ja asjakohase abi pakkumine.

Õiguskantsler palub AS-lt Hoolekandeteenused teavet tehtud soovitusi täitmise kohta täitmise kohta hiljemalt 01.09.2013.